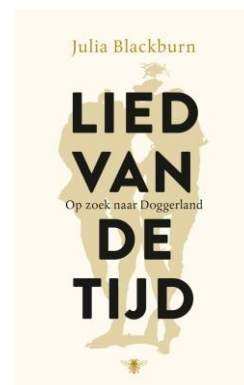

Max Porter

Schelpjes rapen uit de geologische tijd

Over *Lied van de tijd* door Julia Blackburn

De Standaard, 13 juli 2019

Soms lezen we een heel goed boek op precies het juiste moment, op exact de juiste plaats in het leeslandschap dat we voortdurend bereizen. Allerlei interesses komen samen, vele wegen komen bij elkaar. Vage ideeën of overtuigingen worden door dit welkome boek aangescherpt, verduidelijkt, verbreed en nieuwe richtingen uit gestuurd, en plotseling draait elk gesprek uit op dit boek, is dit het enige boek dat bij ons opkomt als iemand vraagt om een leestip. Het boek dat alle kunst en gedachten en nieuwsgierigheid van het leesseizoen overstraalt met zijn bijzondere nieuwe gloed.

Zo'n boek is *Lied van de tijd* dit jaar voor mij geweest. Ik heb rondgewandeld in het weersysteem van deze ongelooflijk rijke verhalende non-fictie en voelde me verwarmd, geïnspireerd, verleid en verlicht. Ik haalde er beelden en gedachten uit die ik in gesprekken plantte in vele verschillende landen en gezelschappen. Ik heb het landschap van Blackburns boek ontleed en afgezet tegen mijn eigen persoonlijke verhalen, tegen de politieke actualiteit en de ecologische ramp die op ons afkomt, tegen oeroude en recente geschiedenissen, ik heb meer dan eens over het boek geschreven, ik heb fanmail naar de schrijver gestuurd, ik heb over het boek gedroedeld, getekend en gedroomd, en nog levert het steeds nieuwe dingen op! Nog altijd wisselt en verandert het onder mijn geestesoog. Zoals de zee.

De zee is ons beginpunt. Blackburn kijkt uit over de grijze huid van de Noordzee die Engeland zogenaamd scheidt van het Europese vasteland, de zee die ooit land was, die ooit Doggerland was. En het boek begint met een meesterlijk beeld van de zee die leegloopt, 'alsof er een stop is losgetrokken'. Plotseling zijn we weer met elkaar verbonden, zoals we

tot betrekkelijk kort geleden nog waren, niet meer dan zo'n zeventienduizend jaar. Een geologische oogwenk. Waar nu zee is waren ooit bomen, valleien, jagers, sprokkelaars, verliefdheden, ruzies; er was leven op dat land. Al die kunstmatige geopolitieke scheidslijnen van nu zijn plotseling irrelevant gemaakt (sterker nog: stupide, belachelijk) door één aaneengesloten uitgestrektheid van glooiend groen land, nog zonder grenzen, nog zonder menselijke bewoning. Geen Brexit te bekennen zodra Blackburn de tijd terugdraait en de landmassa weer laat verwilderen en tot leven komen, en dat is een aangenaam louterende ervaring voor een diep verdrietige moderne lezer die zich meer Europeaan dan Engelsman voelt in deze voor ons karakter als natie zo ellendige tijden, en die de glooiende heuvels en gevaarlijke onzin van grenzen overal ter wereld eerder verwarrend dan inspirerend vindt.

Blackburn laat de zee leeglopen en zingt ons door de tijd heen, van een mens die vijf miljoen jaar geleden een voetafdruk achterliet op een strand tot een mens die aan datzelfde strand gisteren nog een schelp oprapte. Ze toont ons andere werelden, direct onder de onze, of een afschaduwing ervan. Alleen de allerbeste stilisten krijgen een dergelijke magie voor elkaar: ons onszelf van bovenaf laten zien, of van achteren.

Om de zoveel hoofdstukken is er een Lied van de tijd, een tijdreismachine van grandioos gebeitelde taal, over bloemen, beenderen, gereedschappen, geliefden, meren en luchten. O ja, ik moet natuurlijk nog vertellen waar het boek over gaat. Het gaat over paleontologie, 'proces', hollen, veenlijken, botten, rouw, vondsten, DNA, elanden, rendieren, herten, diepzeeën en vriendschap.

Blackburn is een verbijsterend goede schrijver. Anders dan menig zelfvoldaan prozastilist van de laatste jaren (vooral op het snijvlak waar landschap en mens elkaar ontmoeten, elkaar oeverloos overpeinzen, overmeedeelzaam, zwelgend in poëtische zinswendingen en oersaai brokjes persoonlijke herinnering) steekt Blackburn meteen van wal. Ze schrijft nuchter en zakelijk, en tegelijkertijd is elk van haar zinnen een volmaakt vormgegeven wondertje van de Engelse taal. Wat ik bedoel is geloof ik dat ze niet uit is op effectbejag. Ze laat haar proza het werk doen om, bijvoorbeeld, te beschrijven hoe het licht over de kustlijn speelt, en daar laat ze het bij. Ze is een meester van het veelzeggende detail. De lezer beseft dat hij in handen is van een geniale observator, dus kijkt hij mee. Heel nauwkeurig. Het is betoverend.

Heel knap is een verrukkelijke passage vrij aan het begin van het boek, als ze zich voorstelt dat haar overleden man zijn hand naar haar uitstrekt over het bed. Meer niet. Geen weë herinneringen, geen biografische uitweidingen, alleen die perfect beschreven beklemming. En het hele boek door komen er echo's van terug. Tweehonderd bladzijden later, in een heel andere context, denken we nog steeds aan die spookhand, die afwezige voor altijd aanwezige aanraking. En zelfs als we het boek uit hebben, midden in een ander boek, of als we een kind in bed stoppen of naar een oud fossiel staan te kijken in een museum, speelt die meesterlijk rake beschrijving van verlies, van gewijzigde vertrouwdheid nog altijd door onze gedachten, om zich daar voorgoed te nestelen.

Blackburn verzamelt glimpen van geologische tijd zoals een strandjutter aangespoelde schatten verzamelt. Ze verknoopt het voor met het na, het menselijke met het natuurlijke, en het resultaat is een vreemdsoortig en ontroerend weefsel, meer een Kunst- und Wunderkammer dan een boek. Een rariteitenkabinet dat ze voor ons lezers heeft ingericht.

Als kind liep ik langs dezelfde kust van Suffolk als waar Blackburn over schrijft. Raapte ik schelpen van dezelfde zandbanken. Brokstukken voormalige zeebodem. Mijn vader was overleden en zijn moeder, onze oma, nam mijn broer en mij mee op strandwandelingen. Een keer raakten we op een schoorwal verzeild terwijl mijn oma in slaap gevallen was. De vloed kwam op en sneed ons af: twee kleine jongens in de eindeloze leigrijze zee. Toen mijn oma wakker werd, schrok ze zich een ongeluk. *Ik ben de jongens kwijt*, dacht ze bij zichzelf. *Zij zijn hun vader kwijt en nu ben ik in slaap gevallen en de jongens zijn meegesleurd door de Noordzee.*

Maar net zoals Blackburn de zee laat leeglopen om mensen aan ons te laten zien die lang geleden samen langs de toen nog gevulde rivieren liepen, zo keek mij oma nog eens goed en zag ons op de schoorwal staan; we waren nog bereikbaar. Op de een of andere manier kreeg ze haar dierbare jongens weer aan land, waar ze een nieuw verhaal leefden, parallel aan het verhaal dat was afgewend. Ze zag beide verhalen, beleefde ze allebei. Wij weg. Wij hier. In zekere zin een geschenk, om beide verhalen te kunnen zien. En hoe goed wist mijn grootmoeder dat moment te beschrijven: het wakker worden, de schrik, de stipjes van haar

kleinzoons aan de horizon, afgetekend tegen de zee, de opluchting voor eeuwig geplooid in de angst.

En hoe goed weet Blackburn haar verhalen te vertellen. Over haar eigen leven, over de levens van anderen, over levens uit de brons- en ijzertijd.

Mensen die hun huizen volstouwen met botten. Mensen die de raadselen van de evolutie ontsluiëren. Paleontologen. Vissers. Mensen die speuren naar vuursteen, afval, resten van planten en dieren. Mensen die weten hoe ze een bos moeten lezen, of een hemel vol vogelgezang, en dat weten te vertalen voor diegenen van ons die dat nog moeten leren, of het te druk hebben om het op te merken.

Wat ik aan *Lied van de tijd* vooral zo mooi vond is de manier waarop Blackburn ons laat inzien hoe wij, die nu op het land leven, verbonden zijn met degenen die voor ons kwamen. Het is in wezen een animistisch inzicht: dat vele levende wezens ons zijn voorgegaan, lang niet allemaal menselijk. Dat de mens nog jong is, dat wij slechts korte tijd deel uitmaken van een proces dat lang voor ons is begonnen en nog lang na ons zal voortgaan, en dat ideeën over de superioriteit van de mens lachwekkend vluchtig zijn in het perspectief van de geologische tijdschaal, van de wonderschone, millennia durende getijdenwisseling van de drift der continenten.

Hoe geruststellend. Wat een aangename afleiding van de boertjes en scheten van het hedendaagse nationalisme, van de tirannie van e-mails en beeldschermen, het dodelijke kortetermijndenken van het door groei geobsedeerde kapitalisme.

Zonder ook maar een zweem van new-age spiritualisme of betweterig milieu-activisme toont Julia Blackburn haar lezers hoe onnoemelijk vreemd het is dat we het punt hebben bereikt waarop we nu zijn. Ze stelt zich op tussen ons en de wereld en toont ons hoe klein we zijn, en hoe onaangedaan de wereld zal voortbestaan nadat wij onze schade hebben aangericht, nadat ook wij zijn vergaan tot een laag botten en afval. Nadat de zeeën zijn leeggelopen, zich weer hebben gevuld en nogmaals zijn leeggelopen.

Het is zo'n prachtig boek. Het maakte dat ik mijn hand uitstreekte naar mijn geliefde. Het maakte dat ik mijn kinderen de voetafdrukken, harsklompen, littekens en gesteentelagen onder onze voeten wilde laten zien. Het maakte dat ik wilde neerzitten om naar de zee te

kijken. Het maakte dat ik elk boek wilde lezen dat ze geschreven heeft, en nog honderden die ze noemt. Het maakte me diep dankbaar dat ik leef.

Max Porter

Vertaling Saskia van der Lingen